

1793, 6:
617

ORDINARIVS

SENIOR ET RELIQVI DOCTORES

FACVLTATIS IVRIDICAE

LIPSIENSIS

PROCANCELLARIO

IOS. LVD. ERN. PÜTTMANN

I. V. D.

CATHEDRALIS ECCLESIAE MARTISBVRGENS. GANONICO CAPITVLARI
COD. PROFESSORE ORD. COLL. ICTOR. SENIORE, ACADEMIAE DECEMVIRO

SVM MOS IN IVRE HONORES

CVM SPE

SVO TEMPORE LOCVM IN COLLEGIO

OBTINENDI

PRAECLARISSIMO CANDIDATO

CHRISTIANO WINCKLERO

LIPSIENSI

ARTIVM MAGISTRO ET IVRIS VTRIVSQVE BACCALAVREO

A. D. XXX. MARTII MDCCLXXXIII

COLLATOS

INDICVNT

OXBRIDGE
UNIVERSITY PRESS
LONDON
AND
NEW YORK
1954

ELECTORVM

CAPVT I.

De vsu linguae latinae in vita ciuili causisque maxime publicis.

Qui saeculo XVI. Imperium R. G. magna cum laude rexit, CAROLVS V. linguae latinae, quam olim puer, frustra monente atque etiam urgente praeeptore, postea, adscito HADRIANI VI. nomine, ad Pontificatum maximum euecto, magnopere auersatus fuerat, ignarus fuisse fertur; idemque, cum aliquando oratio latina ad eum haberetur, ipse autem nihil eorum, quae audiebat, intelligeret, submissa voce magnoque cum gemitu: *Bene, ita fore, mihi praedixit Hadrianus, (Hadrien me le disoit bien)* susurrasse memoratur.

Hoc ipsum mihi nuper in mentem ueniebat, cum, quantopere nostro hoc tempore multi, non modo ex plebe, sed viri etiam, qui docti uideri uolunt, linguam latinam ode-

rint atque fastidiant, animo mecum perpenderem. Aut magnopere fallor, aut tempus veniet, quo, si non omnibus, certe plerisque illis contemtoribus dicendum erit: Profecto haud putassem, fore ut fastidium illud incommodo mihi cedat, aut damnum adeo adferat! In causas autem huius odii si quis inquiret, varii eas generis esse reperiet. Alii enim, quod ipsi haud didicerunt, in aliis etiam ferre non possunt, haud secus, ac vulpecula illa in fabulis, quae, ut caudae sibi interceptae dedecus alieno cohonestaret exemplo, ceteras quoque vulpes enixe cohortabatur, ut pariter eam sibi absunderent, quippe non vsui futuram, sed oneri. Alii tempus rebus impendere malunt ludicris atque futilibus, quam operam dare, ut linguam addiscant, cuius ignorantiam sibi nocere haud posse existimant. Alii denique dedecori sibi ducunt, scholas frequentare grammaticorum, sequē DONATI adstringere regulis, suum, ni fallor, facientes verus illud, quod legitur in *c. 13. dist. 18. indignum vehementer esse, ut verba coelestis oraculi restringantur sub regulis Donati.*

Frustra sane essem et incastum laborarem, si eiusmodi hominibus praestantiam linguae latinae, ^{a)} cuius nullum gustum

a) De vsu et praestantia latinae iit. Plures, qui huc pertinent, linguae legi inprimis meretur VB. scriptores laudat I. M. HEINZIVS FOLIETA, cuius liber c. praef. I. in *Synagm. Opusc. var. arg. (Goett. L. MOSHEMII Hamb. 1723. prod. 1788.) p. 90.*

stum habent, persuadere, aut commoda, quae inde ad remp. redundarunt, maxima e rerum gestarum memoria, quam aequae contemnunt, ostendere vellem. Nihilo enim minus in suo, quem semel inbiberunt animoque conceperunt, persistentes errore efficerent, ut surdis auribus fabulam narrasse videar. Non amplius, dicerent, praeterito vivimus seculo; quo nemo inter doctos censebatur, nisi idem linguam probe didicisset latinam, sed seculum agimus XVIII. idque fere absolvimus. Aliud autem tempus alios mores postulat. Nae, qui hodie linguae gallicae vel mediocriter gnarus est, citius emerget, quam si omnes Romanorum lecythos exforbuisse, omnesque latini sermonis elegantias inbibisset, adeo ut vel cum TVLLIO de principatu contendere queat.“

Fortasse autem plus apud illos efficiam, si usum linguae latinae praesentem, maximasque utilitates, quas etiamnum apud omnes cultiores gentes praestat, breviter strictimque ostendero. ^{b)}

De lingua latina cum loquor, non intelligo barbaram illam, qua olim utebantur homines de familia DOMINICI, quaque uti hodie solent nonnulli, qui nomen suum inter

A 3

eruditos

b) Exstat quidem I. C. ZEVNII *lum cum hac nostra nihil habet commune.*
Prolusio de usu latini sermonis, Lips.
 1775. typis excusa, sed praeter titu-

eruditos profiteri haud erubescunt. Facilius sane obscurorum virorum intelligas epistolas, quam scripta nonnulla, quae quidem initio late splendent, mox autem in forum abeunt, vbi thus venditur et piper, et quidquid chartis amicitur ineptis. Quidam olim Abbas, monachos suos redarguens, ita ad illos scripsisse fertur: *Fres, fres, vos ad multum foratis, vos ad multum potatis; haec res in longum non faciet bonum.*^{c)} Haec fere scribendi ratio est, quae in quibusdam cernitur libris, qui auctoribus suis admodum videntur elegantes, quibusque hi magis sibi placent, quam si opus ali- quod omni aere perennius exegissent, aut ex pugna Leuctrica victores abiissent. Absotum esset, in eiusmodi hominum scriptis veneres quaerere PETRONII, aut elegantiam CICERONIS, a qua ferreo hocce seculo plerique longissime recessimus. Quotquot autem ne ita quidem scribere possunt, vt intelligantur; quorum scripta, singulis fere paginis, barbaris, soloecis ceterisque orationis vitis scatent, a quibus denique miser PRISCIANVS quotidie vapulat: nae illi melius facerent, si manus a stilo penitus abstinerent, neque intelligentioribus sese deridendos praerberent. Cum tantam laboremus librorum copia, cum quotidie prodeant novi, et inter hos interdum nonnulli etiam boni; qui quaeso scripto-

c) Conf. I. A. ALDENIVS *de varia linguae Latinae fortuna, Caesnae* 1773. p. 64.

scriptores illi vltima ex cauea spem possunt concipere, chartas suas, allium olentes, non dicam aetatem laturas, sed vel inter mediocres locum inuenturas esse? Noui ego Aristarchum aliquem paulo seueriorem, qui, quoties eiusmodi ad eum defertur libellus, quantocyus illum, ne ipse etiam inficiatur, abiicit, muribusque, vti ait, deuorandum relinquit. Bene I. C. RÜCKER in *Opusc.* p. 225. *Res etiam praestantissimae sordent et taedium mouent felicioribus ingeniis, si horrida et barbara dictione, velut impura veste, inuoluantur: cum ea, quae culto sermone, comtaque explicantur oratione, sponte se insinuent animumque demulceant.*

Equidem saepenumero miratus sum, qui fiat, vt cum maximam adolescentiae partem, i. e. optimos vitae nostrae annos, linguae latinae addiscendae impendamus, paucissimi tamen vel probabiliter scribere discant, et ne stilum quidem NEPOTIS, a cuius lectione plerumque initium capimus, adsequi audeant. Mirari autem desii, postquam partim multorum praeceptorum inscitiam, partim plerorumque discipulorum, non vitae, sed scholae se discere opinantium, negligentiam in animum mihi reuocaui. ^{d)}

Sed

d) Vtrisque commendanda est I. *commendatur*, in eius *Opusc. Lips.* T. KREBSII *Prolusio, qua lectio an-* 1778. *edir. no. 16.* Nec negligendi *storum veterum e Basilii M. disciplina* poetae, vt eleganter docuit PAV-

LINVS

Sed vt eo iam redeamus, vnde paululum discessimus, loquor hic de sermone latino probabili itaque comparato, vt a quolibet, latine docto, continuo et absque difficultate intelligi queat. Hunc ego dico non modo omnibus, qui supra vulgus sapere volunt, maxime necessarium esse, sed in vita etiam ciuili causisque publicis tot tantaque praestare commoda ac emolumenta, vt nulla sit lingua, quae cum latina de principatu iure contendere queat. Haud quidem me fugit, hanc ipsam mortuis vulgo adnumerari, propterea quod nulla hodie sit regio aut prouincia, vbi eadem ab omnibus ciuibus s. incolis et sermocinando et scribendo vsurpetur. Quodsi autem cogiro, linguam latinam a) omnium totius Europae (ne quid de reliquis orbis terrarum partibus dicam) eruditorum communem esse, ab iisque seu sermocinantibus seu scribentibus frequentari, b) quotidie non modo in scholis grammaticorum et auditoriis publicis, sed passim etiam in foro atque iudiciis audiri, c) haud raro denique ipsa in templa Principumque palatia penetrare; equidem illis, qui

LI NVS A S. IOSEPHO in Or. de dio iuris Romani, Vltraicā. 1697. studio poeetarum ad litteras et eloquentiam necessario, inter eius Orat. novae, Lipsi. 1753. editas, no. 3. Conf. super contemtu larini carminis, Plauiae 1791. Latina nostratium carmina defendit etiam I. F. CHRIST in Noû. Academ. p. 158. sq.

qui linguam latinam mortuam esse dicunt, ad stipulari haud possum. Qua quidem in re laetor consentientem me habere I. M. HEINZIVM, virum nuper adprime doctum, in *Syn- tagm. opusc. p. 97.* ita scribentem: *Vulgarem istam linguae mortuae appellationem mallem relinqui imperitis et inconsiderate loquentibus, quam usurpari a viris doctis, de linguis, qualis graeca est et romana, quae in infinita multitudine recentium pulcherrimorumque librorum vivunt et spirant, et vim virtutemque suam ubique gentium quotidie ostendunt. Si loquendum de linguis mortuis, detur id nominis iis, quarum nullae aut valde tenues sunt reliquiae; quales orientis prisca multas, et plerasque antiqui occidentis esse novimus.*

Quae cum ita sint, ego quidem nec linguam latinam pro extera aut peregrina habendam censeo. Erunt fortasse, quibus haec quaestio inanis nulliusque momenti esse videatur. Mihi certe nequaquam. Ecce! enim in *Ord. Proc. Sax. Rec. Tit. 25. §. 3.* sancitum est, ut omnia instrumenta, lingua aliqua extera aut peregrina scripta, antequam in iudicio producantur, ab interprete iurato in linguam vernaculam transferri debeant. Iam, producto instrumento aliquo latino, quaerebatur, an hoc etiam germanice vertendum sit? Plerisque hoc quidem affirmandum esse videbatur; ego contra negabam, propterea quod nec iis, qui apud nos ius dicunt, linguam latinam ignorare fas est, nec ICI, ad quos

B

Acta

X.

Acta sententiae ferendae causa mittuntur, versione germanica opus habent.

Quandoquidem autem de usu linguae latinae in vita civili causisque maxime publicis dicere institimus, age, in rem praesentem iam veniamus, exemplisque non longe petitis, sed recentissimis et ob oculos versantibus causam nostram defendamus:

Quotquot in rerum gestarum memoria non plane hospites sunt, aut iuris scientiam vel a limine salutarunt, eos latere haud potest; multas leges, non modo peregrinas, sed in solo etiam germanico natas, quibus etiamnum in foro vitimur, sermone latino exaratas esse. e) Iam ex te, cui latinae tantopere sordent litterae, ut eas vel ad ultimos Garamantes relegandas putes, qua ratione tu, seu causarum patroni, seu iudicis persona tibi sustinenda sit, legibus illis recte uti, causisque obuenientibus eas rite adplicare velis. Alienis fortasse videbis oculis, aut miseram aliquam versionem in auxilium vocabis? Neutrum profecto virum decet probum, seu aduocati, seu iudicis munere fungatur. Sin te haud pudeat, ex macilento aliquo compendio sapere aut

e) Praeter collectiones iuris Rom. Canonici et Pontificii, nec non Longobardici, pertinet huc etiam *Corpus iur. germ. ant.* a P. GEORGISCH *Halae 1738.* editum, cui adde *Barbarorum leges antiquas, cum notis et glossariis*, cura F. P. CANCEIANI, *Venetiis 1781—1792. Vol. V.*

aut ius dicere, tunc illicet, conclamatum nihilque bonae spei reliquum est. Quare, si tuum explorare velis officium, nihil superest, nisi ut leges, in quibus versaris, ipse intelligas artisque ex regulis, prout decet, interpretari possis. Ad commentarios, systemata atque compendia quod attinet, ego fere omnibus abstineo libris, quibus ius Romanum, Pontificium, et Longobardicum germanice exponitur, propterea quod fieri vix potest, ut leges latine scriptae lingua vernacula, deficientibus verbis ad exprimendas merces illas peregrinas aptis, recte explicentur. Plerique sane eorum, qui eiusmodi libros in publicum ediderunt, aut ignoratione latini sermonis, aut studio nouandi, ut scilicet noui aliquid dixisse videantur, infaustum hunc laborem suscepisse mihi videntur. Ego certe, si res mei esset arbitrii, maximam eiusmodi librorum partem e rep. ICtorum prosciberem, propterea quod doctis nihil proficiunt, indoctis autem non modo multos errores, sed saepenumero studium etiam litigandi atque calumnjandi instillant, studiosos denique recta a via, ad Themidos sacra ducente, deflectunt atque in deuia periculosa abducunt.

Ad haec maximus linguae latinae usus in summis etiam deprehenditur Imp. tribunalibus, coram quibus (nisi singularis obstet ratio) omnes causae atque lites ex prouinciis, vbi non germanica, sed alia lingua in usu est, ad illa delatae la-

tino sermone tractantur et ventilantur. Duplex scilicet est idioma Imp.^f) germanicum, puta atque latinum, quorum alterutrum, et praeterea nullum, in omnibus negotiis Imp. publicis adhibendum est. Quoties igitur linguae vernaculae locus haud datur, toties sermone latino, nunquam autem gallico, italico, aut alio quocunque, uti fas est. Qua de re ut iudicari facilius possit, iuvabit, ni fallor, ipsa legum Imp. huc pertinentium verba adscribere. Ac primum quidem in *Ord. Cam. Imp. P. II. T. 34. §. 6.* (in SCHMAVSSII *C. I. P. A. p. 579.*) sancitum est,

dass hinfürter die Unterrichter die in französischer Sprache geschriebenen Akta selbst oder durch andere unpartheische translatores, die der Sache kündig, aus der französischen Sprache in die lateinische transferiren zu lassen, und also akta translata zu ediren und den Partheyen mitzuthailen schuldig seyn sollen.

Deinde in *Ord. Conf. Imp. Aul. Tit. 3. §. 5.* (*ib. p. 917.*) legitur:

Ferner soll in dergleichen Parthey-Sachen keine Schrift in anderer Sprache, dann deutsch und lateinisch, bei dem Reichshofrathe

f) De idiomate Imp., sigillatim Comitii Imp. R. G. Ienae 1753. nec scripsit L. C. LYNCKER, Ienae 1687. non F. W. HOFMANNI *Olf. quaed.* itemque I. I. SVRLAND, Erfurt. 1754. *iur. et proc. Camerae Imp. Coctr. 1786.* Conf. etiam EWALD DE KLOPMANN *Or. de vsu lingu. latin. in* cap. 5.

hofrath angenommen werden, es wären dann etwa acta appellationum, documenta, Zeugen-Ausagen und dergleichen, so zwar in der Sprache, darinnen sie geschrieben, anzunehmen, aber es soll dabei eine beglaubte und von der Obrigkeit versiegelte und approbirte Translation in deutscher oder lateinischer Sprache stets mit produciret werden.

Postremo in Cap. Caes. art. XXIII. §. 3. ^g) haec continentur verba:

Wir sollen und wollen auch in Schriften und Handlungen des Reichs an unserm Kaiserl. Hofe keine andere Zunge noch Sprache gebrauchen lassen, dann die deutsche und lateinische, es wäre dann an Orten ausserhalb des Reichs, da gemeinlich eine andere Sprache in Übung wäre und im Gebrauch stünde; jedoch sonderlich letztern Falls in alle Wege an Unserm Reichshofrathe der deutschen und lateinischen Sprache unabbrüchig.

Atque hinc nec in aula Imperatoria, nec in Comitibus Imperialibus, nec in Statuum conventibus, nec coram summis Imperialibus tribunalibus, quotiescunque res Imperialis agitur, alia lingua, ac germanica, aut, ubi haec locum haud inuenit, latina usurpatur. De provinciis aequae ac causis, quae sermoni latino locum faciunt, I. I. MOSER in Commentat. von dem Recht der

g) Vid. Capitular. nouiss. quae Mogunt. 1792. prod. p. 103.

teutschen Sprache cap. III. §. 13. h) vberius exposuit. Pertinent scilicet eo omnes causae ex Episcopatibus Leodiensi et Tridentino, nec non Abbatia Stabulensi, Iudicioque Trevirensi, in vicinia Augustae Eburorum (*Lüttich*) sito, ad iudicia Imp. delatae, nec non causae Italicae, itemque privilegia, quae vocant, impressoria, super libris latino aut peregrino aliquo sermone scriptis data. Referunt quidem nonnulli huc etiam causas praebendarum, primariarum precum, nonnullasque alias, ab VFFENBACHIO *v. R. Hof-Rath Cap. 19. Sect. I. p. 247.* memoratas. Sed his contradixit MOSERVS *l. c. p. 462.* docens, eiusmodi causas, nisi ad prouincias modo recensitas pertineant, interdum lingua etiam germanica tractari.

Haec omnia autem etiamnum vsu reapse seruari, exempla recentissima passim obuia satis testantur. Ita paucis abhinc annis (sc. 1786.) Senatus Imp. Aulicus Principi et Episcopo Tridentino exprobrabat, quod contra praescriptum et obseruantiam quadam in causa idiomate germanico vsus esset, vt refert I. A. REVS *in d. T. St. C. P. XVIII. p. 344.*

In celebri illa causa Leodiensi Camerae Imp. anno 1789. offerebatur libellus, a C. F. HOFFMANNO e gallico in latinum sermonem versus, hoc titulo:

De
h) In eiusd. Vermischten Schrifften (Frankf. a. Leipzig 1733.) P. I. no. 2.

*De rebus Leodienſum nouiſſimis ſimplex et dilucida expoſitio
Auguſto Camerae Imperialis Iudicio, trium Ordinum Leo-
dienſum nomine, d. 5. Oct. 1789. oblata,*

quem idem exhibet REVSSIVS in d. *Deduktions- und Urkunden-
Sammlung, P. VI. p. 179.* Cum autem interpres inter alia
his verbis: *Leodienſes foedere cum Imperio inito;* vſus eſſet,
idem, ſententia d. IV. Dec. 1789. publicata, haecce verba,
vtpote maiſtati Imperatoris atque Imperii contraria, quan-
tocyus delere, et hac in cauſa (ſingulares ob rationes) in po-
ſterum lingua vñ vernacula iuſſus eſt; ¹⁾ ipſeque HOFFMAN-
NVS mox, cognito ſuo errore, breuitate temporis, ad ver-
ſionem iſtam concinnandam ipſi praefiniti, ſe excuſauit. ²⁾

Cete-

i) Verba ſententiae huc perti-
nentia ſunt:

*Sodann wird D. Hofmann, den in
der ſogenannten vera ſacili reprae-
ſentatione gebrauchten, der Hobeit
Kaiſerlicher Maiſtät und des Reichs
zu nahe tretenden Ausdruck „Leo-
dienſes foedere cum Imperio ini-
to“ ſogleich auszuſtreichen, nicht
weniger den Verfaſſer dieſer Schrift
unverzüglich in der Kanzlei anzu-
zeigen, auch ſich künſtig in dieſer
Sache der deutſchen Sprache zu be-
dienen, nachdrücklich erinnern, etc.*

k) Ait ſcilicet HOFFMANNVS
l. c. p. 287. *Der Ausdruck: „Leodien-
ſes foedere cum Imperio inito“
ſollte das in altrömischen Latein an-
deuten, was in neuern iuriſtiſchen Stil
durch nexu cum Imperio (dareß
das Reichsverband) beſtimmter würde
ausgedrückt worden ſein. Aber in ei-
nem Zeitpunkt, wo man von Arbei-
ten ſaßt erdrückt wird, iſt es unmdg-
lich, bei jedem Worte die Waagsſchale
der Kritik zur Hand zu nehmen. —
Certe foederati Romanorum, qui et
Tocii dicebantur, non erant Roma-
nis*

Ceterum LEOPOLDVM II. Imp. sub finem anni 1790. ad Episcopum Leodiensem eadem in causa litteras dedisse latinas in ephemeridibus publicis relatum legimus. ¹⁾

Causas feudorum vassallorumque Imp. Italicorum latino tractari sermone, exemplis recentissimis comprobavit J. A. REVSSIVS in *d. T. St. C. P. XVIII. p. 127. sq.* vassallisque Imp. exteris omnibus, qui linguae germanicae sine fraude expertes esse possunt, litteras inuestiturae latinas exhiberi G. E. L. PREVSCHENIVS ^{m)} docuit.

Nec

nis subiecti (vulgo subditi), sed potentia Imp. (Promemoria die-Beschwerpuli liberi, qui non nisi ex lege foederis aliquid praestare tenebantur, SVETONIVS in *Aug. c. 47. l. 7. D. de captiu.* den des Priors von Romainmoutier wider die Französische National-Schlüsse, die in der Franche-Comté gelegene Einkünfte desselben betr.) 20.

1) Conf. etiam C. I. SEYFERTS 1791. gallice scriptas, una cum versione latina, in I. A. REVSSII *Lehnrechte P. IV. no. 3. p. 63.* vbi exhibetur *Sententia Camerae Imp. in causa Decani Brassinè et Cleri Leodiensis contra Canonicum Barrels, etc. publ. d. 21. Maii 1788.* itemque *Relatio Leodiensis eadem in causa ad Iudicium Camerae Imp. d. d. 25. Aug. 1788.* utraque verbis latinis expressa; nec non litteras *Prioris Monasterii Romani*, in Heluetia siti, ad comitium Imperiale adsigni curabat, quoque

Nec silentio hic praetereundum, quod monet I. I. MosERVS *l. c. p. 465.* omnibus pro instrumentis lingua latina exaratis, seu ob latini sermonis praestantiam, seu eiusdem difficultatem, duplices sportulas soluendas esse.

Haud minus, quando Imp. eiusue nomine Consilium Imp. Aulicum rescribit aut mandata dat Commissario Imperatoris in Italia generali (*Plenipotentiarium* vulgo vocant), non nisi lingua latina hoc fieri solet. De munere ac potestate Plenipotentiarum Imperatoris in Italia nuper dixit I. A. REYSS *l. c. P. XVIII. p. 204.*

Quantum ad litteras exteris ad principes dandas, distinguitur ita, ut si illi simul sint Status Imp. ad eosque, quatenus tales sunt, scribatur, vernacula, sin minus, latina lingua vsurpetur. ⁿ⁾)

Vicissim ab exteris etiam Principibus rebusque publicis in causis, ad Imperium quae pertinent, ad Imperatorem scribentibus lingua latina adhibenda est; cumque Rex Galliae (nuper eheu! rebus humanis ereptus) ad litteras latinas ab Imp. in causa Alfatica 1790. ad ipsum datas gallice rescripisset, id non modo aegre tulerunt Electores, sed ipse etiam Imp.

que Vasalli Imp. Italici indicem feudorum ac iurium suorum exhibere iubebantur, sermone latino exar-

tum erat. Integrum edictum exhibuimus *Aduersar. L. III. p. 166.*

n) Vid. MOSER *l. c. p. 463.*

C

Imp. ideo in litteris vltioribus, mense Dec. 1791. ad regem Galliae missis, his verbis questus est :

Quo maiore studio ac maturiore deliberatione omnia, quae huc faciunt, persistauimus, eo magis dolemus, Maiestatis vestrae responsoriam iustissimae expectationi nostrae non satisfecisse. Praeterquam enim, quod exarata fuerit idiomate contra morem in negotiis Imperium inter et regnum vestrum occurrentibus receptum, etc. °)

cuius rei mentio quoque fit in decreto Caesareo (*d. Kaiserlichen Kommissions-Ratifications-Decrete*) eodem mense ab Imp. ad Comitia missio. ^p)

Fere praetermissum, sollemne iusiurandum ab Imp. recens electo praestandum non modo lingua vernacula, sed sermone etiam latino, et hoc quidem primo, praestari sole- re, quod nuper etiam factum esse nouimus ex libello, cuius titulum in margine adscripsimus, ^q) p. 255. vt nihil iam dicam de precibus publicis ante consecrationem noui Regis Rom.

o) Vid. *Journal von und für Deutschland* 1791. St. 9. p. 800.

p) Verba sunt :

Ilro Röm. Kaiserl. Maestät hätten zwar sehr bedauert, daß die erhal- tene Königl. französische Antwort in der Form von dem anerkannten bewährten Herkommen und der

sonst bei dergleichen öffentl. Hand- lungen zwischen beiden Reichen bei- behaltene Sprache abweiche, etc.

Vid. *Historisch-Politisches Magazin*, B. XI. St. I. no. 3.

q) *Merkwürdigkeiten bei der römi- schen Königswahl und Kaiserkrönung, Gorba, 1791. et denuo 1792.*

Rom. recitari solitis, nec non de quaestionibus, quae illi proponuntur, eiusdemque responsione, quippe quae omnia sermone latino peragi solent. Formulas idem exhibet liber p. 140 sq.

Praeterea notandum, a) cum in Consilio Imp. Auilico, tum in Cancellaria Imp. ita vsu seruari, vt causae Latinae separentur a causis Germanicis, diuersisque a scribis calamo excipiantur, quod *die lateinische und deutsche Expedition* vocare solent, b) relationes exploratorias (*die Proberelationen*) ab iis, qui ad munus Assessoris Camerae Imp. aspirant, exhibendas, sermone latino exarandas esse, c) formulamque iurandi ab iis, qui Aduocati Camerae fieri volunt, praestandi duplicem, cum Latinam, tum Germanicam, in *Ord. Cam. Imp. P. I. Tit. 76.* exhiberi. Conf. MoserVs *l. c. p. 444. 452. et 465.*

Quodli iam ad veteres chartas, tabulas publicas, instrumentaque, foedera, pacificationes, transactiones eiusque generis alia continentia, oculos conuertamus, fungus sit oportet, qui de vsu linguae Latinae hodierno in causis, qua priuatis, qua publicis, adhuc dubitare possit. Antiquis temporibus eiusmodi chartas in Germania quoque Latine scriptas esse, omnes vno ore consentunt. De tempore autem, quo lingua vernacula primum instrumentis publicis adplicari coeperit, non vna omnium sententia est. Plerique

idioma germanicum a temporibus RVDOLPHI I. Imp. in Germania inualuisse opinantur. Sed recte monuit MOSE-
RVS *l. c. p. 407.* etiam post RVDOLPHI I. tempora non modo
multa instrumenta, sed nonnullas etiam leges Imp. sermone
latino scriptas fuisse, cuius rei vel Aurea Bulla CAROLI IV.
fidem facit.¹⁾

Quot quæso etiamnum e situ ac puluere passim pro-
trahuntur litterae inuestiturarum latine scriptae, quae in iure
clientelari utramque paginam faciunt? Quid memorem var-
ias tabulas pacis, praecipueque *Instrumentum Pacis Westphalicae*,
nec non *Pacis Badensis*, itemque *Viennensis*, et quidem
duplicis, scilicet tam eius, quae anno huius seculi XXV.
quam recentioris, quae anno XXXVIII. condita fuit. Quid
memorem reliquas chartas latine scriptas, quae ingenti illo,
quod

1) Conf. I. C. GATTERER de *guæ germanicae editarum, recte ha-*
Epocha linguae theotisca in publ. beri. Einsd. commentatio de lin-
Imp. constitut. (in Commentat. Societ. guæ germanicae epocha diplomatica
Reg. Scient. Goett. historicae et phi- existat ibid. Tom. II. p. 52. sq. Di-
lologicae classis, Tom. III. (Goetting. ploma LOTHARI Imp. super con-
1781.) p. 17 qui ait, constitutionem cessione insignium ao. 1128. datum,
pacis publicae, ao. 1235. in comitiis idemque germanice scriptum, me-
Moguntinis a FRIDERICO II. Imp. morat. auctor commentat. *von Wap-*
editam, non latine, sed germanice *penbriefen* in I. C. SIEBENKESII
scriptam esse, ideoque pro prima *Beiträgen zum reutischen Rechte Part.*
omnium Imperii constitutionum lin- *V. p. 70.*

quod DVMONTIO debemus, *Corpore diplomatico*,^{s)} itemque LEIBNITII *Cod. iur. gent.* SCHMAVSSII *Corp. iur. publ.* nec non *Corp. iur. gent.* aliisque eius generis collectionibus^{t)} magno numero continentur? Plane etiam persuasus sum, sermonem latinum, utpote nulli amplius mutationi obnoxium; pactis publicis exprimendis aptissimum esse, cum contraria ex parte lingua gallica non modo, quod ad rationem scribendi attinet, subinde mutetur, sed haud raro nouis etiam vocabulis, aut recens inuentis, aut aliis ex linguis in eam translatis, augeatur. Haud quidem ignoro, nostris temporibus gallicum interdum sermonem prae latino placuisse, quo instrumenta publica, e. g. *Pax Teschenensis*, scriberentur. Idem vero scio, has ipsas tabulas pacis iamiam diuersis interpretationibus et versionibus locum fecisse.^{u)}

C 3

Quare,

s) DVMONT *Corps vniuersel diplomatique du droit des gens, à Amst.* 1726. *sq.* Tom. VIII, vna cum *Supplement.* Vol. V. ib. 1739. editis. *Essai sur les Consuls. On y a joint les Traités de commerce et de navigation les plus récents, comme aussi l'ordonnance du Roi de France pour les*

t) Eo etiam pertinent P. E. SPIESSII *Aufklärungen in der Geschichte und Diplomatie (Bayreuth 1791.)* pag. 179. *sq.* *Viam linguae latinae nec hodie liberas inter gentes cessare, exempla recentissima, in libro elegantissimo, qui sub Tit.*

consulats du Levant, du 3. Mars 1781. par Mr. de Steck, Berolini 1790. prodit, p. 391. 392. et 421. obuia, docent.

u) Vid. I. ST. PÜTTERI *Hist. Entwicklung der heutigen Staatesverfassung des T. R. P. III. p. 200.*

Quare, si res mei esset arbitrii, nunquam non auctor suarum forem, ut eiusmodi instrumenta latino potius, quam gallico aut alio sermone scribantur. Ingenue celeberrimus quondam MENAGIUS, *) etsi ipse Gallus, fatius esse dixit, in concinnando opere, quod aetatem ferre debeat, sermone uti latino, quam gallico, eandemque CANGII fuisse sententiam, utpote his verbis expressam:

Viturus Latium debet habere liber.

Quod consilium si sequi par est in scriptis privatis, nonne multo magis in scriptis publicis locum inuenire debet?

Supereft, nonnulla subiiciam exempla, quibus de usu linguae latinae recentissimo non modo in Germania, sed etiam extra eam apud alios Europae Principes ac populos, constare queat.

Ita

*) In Menagianis Tom. I. p. 78. II. *Schicksale der Litteratur P. I. p. 259.*
 y a plus de sûreté à écrire en latin Sane nec hodie inter Gallos desunt, qui linguae latinae iustum pretium qu'en françois, pour faire un ouvrage de durée. C' étoit le sentiment de Monsieur du Cange: *Viturus Latium debet habere liber.* Eodem modo etiam iudicarunt SIGONIUS de retinendo usu linguae latinae, aliique complures. Vid. DENINA über die *Docteur en médecine. Paris 1771.*

Ita cum paucis abhinc annis Potentissimo Prussiae Regi praestandum esset homagium, pars Ordinum regni germanice, pars altera latine iurarunt.

Cum anno 1790. LEOPOLDVS, Hungariae Rex, ad coronationem Hungaricam inuitandus esset, Archiepiscopum Colocensem hoc ipsum oratione latina peregrisse, in litteris publicis relatum legimus. Quid, quod cum anno proxime superiore nouus Hungariae Rex vna cum Augustissima Coniuge a deputatis Hungaricis ad coronationem inuitaretur, ipsa etiam Regina illis non modo latine respondit, sed durante quoque prandio aut coena sermone latino cum iisdem collocuta est.

Haud minus, cum anno 1791. Serenissimo Duci Gothano a legato Anglico ^{w)} tessera ordinis *periscelidis* sollemniter trade-

w) Atque ita iis quoque, qui legatorum munere fungi volunt, lingua latina necessaria est. Vid. C. G. AHNERTS *Lehrbegriff der Wissenschaften, Erfordernisse und Rechte der Gesandten, Dresden 1784. P. I. p. 113 et P. II. pag. 323. et 387.* Litteras auocatorias Regis Magnae Britanniae pro suo administro, IO. TREVORIO, ad Comitata Imp. vna cum litteris, quas vocant, recreden-

rialibus S. R. I. anno 1783. lingua latina exaratis, exhibet I. A. REVSS *in d. T. Sr. C. P. V. p. 207.* Litteras autem commendatitias PRI VI P. M. pro suo ad Comitata Electoralia nuncio, I. S. MAVRIO, Archiepisc. Nicaeno, nec non litteras ipsius MAVRII eadem ad comitata pro impetranda restitutione Ciuitatis Aenionensis et Comitatus Venaisini, vtrasque ao. 1792. latine scriptas, adiecit.

XXIV

traderetur, inaugurationem, praemissa a legato oratione latina, peractam esse accepimus.

Eodem anno Equites Curlandiae deputatos mittebant Varsoviam, petito delegatos ad componendas lites inter ipsos et ducem Curlandiae subortas; deputatosque hocce desiderium in Comitibus oratione latina exposuisse nunciabatur.

Eodem sermone utebatur Archiepiscopus Meehliniensis, cum ao. 1791. litteras, quas vulgo pastorales (*einen Hirtenbrief*) vocant, mitteret ad clericos ipsi subiectos, eosque hortaretur, vt dignos *Dei pacis* ministros sese praebarent, Caesarique darent, quae Caesaris essent.

Ita etiam in descriptione sollempnium coronationis Bohemicae, ao. 1791. peractae, multas formulas latinas canticaque latino sermone expressa me legere memini.

Et quid? nonne sapientissimus Poloniae Rex, cum sub finem eiusdem anni litteras daret ad Academiam scientiarum Berolinensem, cuius inter membra fuerat adscitus, sermone latino usus est? quas quidem litteras,*) vtpote admodum elegant

affecit C. F. HAEBERLIN Appen- Lipsiaeque hoc ipso anno prodiit
dici zu der pragmatischen Geschichte p. 420. Sq.
d. Wahlcapitulation K. LEOPOLD II.
(quae consilia super Capitulat. FRAN- *) In der Berliner Monatschrift
CISCI II. Imp. Augustiss. continet, vom Jenner 1792. no. 7.

elegantes, nisi essent longiusculae, hic adscribere haud pi-
grarer.

Quorsum autem haec? Eo scilicet, ut sic luculentius
pateat, magnopere fallere et falli, qui linguam latinam in-
ter mortuas referunt, eaque nos hodie tuto carere posse exi-
stimant. Nae amens sit oportet, qui hoc, superiora si at-
tente legerit, adfirmare audeat. Bene monuit I. A. ALDI-
NIVS *l. c.* linguam latinam cultissimis quibusque nationibus
semper in amore fuisse atque deliciis; doctorum atque erudi-
torum linguam semper appellatam esse, atque ita appella-
tum iri, donec pretium litteris maneat; neminem adhuc ve-
re doctrinae fama claruisse, quin eam adamauerit atque ex-
coluerit, neminem probe illam calluisse, qui rudis indoctus-
que audierit; eos autem, qui nos labore eius addiscendae
leuare velint, reapse ad multo maiores operas adigere, cum
et gallicam, et anglicam, et alias linguas addiscere nos oporteat,
si aut ab exteris nationibus intelligi, aut nosmet ipsi
eorum scripta legere velimus. His denique, qui neminem
hodie, quod vere latinum sit, scribere posse existimant,
qui linguam latinam tanquam anum effoetam, turpem, ru-
gosam, edentulam, deliram, respuunt, his, inquam, idem
iam satisfecit ALDINIVS, nouissimeque inter nostros
S. M. HEINZIVS, cum in *Syntagm. Opusc. var. arg.*
D p. 90.

p. 90. tum in *Sylloge scriptorum germanicorum*,^{y)} P. I. no. 2.

Vos igitur iam compello, *dilectissimi Commilitones*, hortorque, ne aures praebatis iis, qui vobis persuasum eunt, operae pretium haud esse, linguae latinae operam dare eiusque studio bonas horas perdere. Haud, inquam, credite illis: fallant vos, quodque sibi deesse animaduertunt, vobis quoque dissuadere conantur. Quis unquam, non dicam magnus, sed vel mediocris fuit ICTUS, quin latine sciverit, legesque, in quibus quotidie versaretur, non modo ipse intellexerit, sed aliis etiam, si opus esset, interpretari poterit? Semper animis vestris infixum sit, quod TVLLIVS ait,

y) Vid. I. M. HEINZENS *Prüfung einer französisch-n. Abb. des Abs Delavau von der neuen lateinischen Sprache (in dessen kleinen deutschen Schriften, Th. I. Götz. 1779 no. 2)*. Ceterum nihil hic dico de formulis medicorum latinis, quibus uti solent in praescribendis morborum remediis. Recte enim, si quid video, hunc morem nuper improbavit CAJETAN. FILANGIERIVS in *Sy stem legislar. P. VI. p. 257*, cuius verba, quae hic legantur, dignissima sunt. Sermo, inquit, mihi non

est de institutione ad intelligendas formulas illas obscuras atque perplexas, quibus medici in praescribendis morborum remediis utuntur, necessaria. Equidem rationem istam, mentem suam notis sigillisque exprimendi, et medicis et apothecariis grauem, praetereaue maxime ambiguum, plane abolendam censeo. Nae praeepta illa medica (vulgo *Recepte*) maxima perspicuitate scribenda sunt, valdeque conduceret, ea in re lingua uti vernacula."

ait, castitatem orationis optimasque disciplinas homines non in foro demum discere, sed doctos in forum venire debere. Praecipue autem, siue latine vobis scribendum sit, siue germanice, ante oculos, rogo, habete illud QVINTILIANI *Infl. Or. Lib. VIII. cap. 2.* *Nobis prima sit virtus perspicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata conclusio, nihil neque desit neque superfluat. Ita sermo et doctis probabilis, et planus imperitis erit. — Quare non solum ut intelligere possit, sed ne omnino possit non intelligere, curandum.* RAPHAEL FVLGOSIVS (haud incelebris quondam iuris interpres) in fragmento aliquo IVL. PAVLI explicando occupatus, cum diu vngues rodendo caputque scalpendo misere nihil tamen extricasset, indignabundus tandem et minitabundus fertur exclamasse: *Iste maledictus PAVLVS adeo obscure loquitur, vt vix intelligi possit: Si illum haberem in manibus, per capillos eum interrogarem.* Non opus vobis ad latine loquendum aut scribendum est privilegio, quod impetrandum olim fuit *Cumanis*, vt refert LIVIVS *Lib. XL. cap. 42.*²⁾ sed cuilibet hoc licet nulla impensa, qui modo fiduciam studiorum suorum habeat. Si qui autem fortasse sint, qui ad primum perfectionis gradum se peruenturos esse desperent,

D 2

eorum

2) Verba LIVII sunt: *Cumanis* SCHMIDT über das Privilegium late anno perentibus permissum, vt putrinisch zu reden, Gießen, 1786. *hinc latine loqueretur.* Vid. C. H.

eorum quisque teneat, quem poterit, cursum, propterea quod, ut recte CICERO,^{a)} prima sequentem honestum est in secundis tertiisque consistere.

Haec quidem praefari placuit, cum indicendi essent honores, Viro praeclarissimo atque consultissimo.

DOMINO

CHRISTIANO WINCKLERO

LIPSIENSI

ARTIVM MAGISTRO ET IVRIS VTRIVSQUE
BACCALAVRO

qui suo tempore locum in collegio nostro obtinebit, a nobis collati. Ne quem autem lateat ratio, qua vitam suam, laudabiliter adhuc actam, instituerit, ipsum audire iuabit: ea de re ita exponentem:

Natus sum Lipsiae a. d. XVIII, Martii A. C. MDCCLXIX. patre Godofredo, aedili, senatore et mercatore civitatis Lipsiae, matre Ioanna Henrietta, Schmidii, iuris utriusque Doctoris, filia. Horum integerrimorum parentum curam, quam inde ab incunabulis in me educando, animoque et ingenio ad optima quaevivis informandis posuerunt, pia et obstrictae mentis cultu praedico,

a) Cic. in Orator. cap. II.

dico, et pro beneficiis, quorum tot tantaque mihi contigiſſe lætor,
 ut ipſe animi gratiſſimi ſenſum verbis nullo modo ſatis celebrare
 poſſim, gratias omnes, quas animus concipere poteſt, effundo,
 ipſasque has tabulas publicum reuerentiæ et pietatis monumentum
 eſſe cupio, ſummum numen ſupplex orans, ut eos vita longiſſima,
 omnique felicitatis genere cumulata ſeneſcẽte perfrui jubeat. Pri-
 ma litterarum rudimenta, doctrinæ Chriſtianæ morumque præ-
 cepta e domeſticis inſtitutionibus hauſi; priuatæ diſciplinæ Hoe-
 feri; Himleri; ac Kũhniũ commiſſus, quorum valde laudo operam,
 humanitatem ac beniuolentiam. Annum agens decimum quartum
 ſcholam Nicolaitanam adii, ibique præceptores habui Martiniũ,
 Reſtorem, et Forbigerũ Correctorem, quibus a me plurimum
 deberi gratus proſiteor. Deinde anno MDCCCLXXXVI. b. Rei-
 zius tunc Reſtor, ciuium Academicorum numero adſcribere me
 non dubitauit. Ab eo inde tempore ſtudiorum meorum non modẽ-
 ratore tantum, ſed et adiutore uſus ſum Fleckio, iuris utriusque
 iam Doſtore, cuius amicitiam haud exiguam et inſignem erga me
 fauorem, curamque, qua me variis iuriſprudentiæ partibus ſtre-
 nue ac ſedulo imbut, grato animo in mentem reuoco. Philoſo-
 phiæ addiſcendæ cauſa Platnerum et Cæſarem adii, Hiſtoriam a
 Beckio atque Witando traditam accepi; in Mathematicis diſciplinis
 Hindenburgium ſecutus ſum. Ingenium meum in tractandis litte-
 ris humanioribus, inprimis latine ſcribendõ ac diſſerendõ, exer-
 cuerunt Beckius ac Reizius, cui et priuatim adſedi de linguæ lati-

nae indole praecipienti. In iure Naturae Sammetum, eundemque in iure publico Vniuersali, in iure ciuili Bienerum et Sammetum, in iure Germanico priuato et iure Criminali b. Schottum, in iure Publico Imperii Romano-Germanici Bienerum, in iure Feudali Raurium et Bienerum, in iure Pontificio et Ecclesiastico hodierno Schottum, in Ordine Iudiciario Schottum et Fleckium, in arte Referendi ex commentariis iudicum Fleckium, nec non in differendi et examinandi exercitationibus Bienerum et b. Richterum duces optimos et antecessores mihi obtigisse laetor; quorum omnium in me erudiendo operam grata lactaque mente veneror. Ita studiorum cursu absoluto, ad disputandum proposui dissertationem: De iure Regio recipiendi Iudaeos Iudaeorumque in Saxonia Electorali iuribus et obligationibus, eamque anno MDCCXC. praeside Ill. Bienero publice defendi. Paulo post, lectionibus solennibus super cap. XVI. X. de iure patronatus et L. I. C. de precario et Salu. interd. institutis, ad examen primum, quod pro Candidatura vocant, admissus, iuris utriusque Baccalauri dignitate ornatus sum, eodemque anno Magistri artium honores ac iura Amplissimi ordinis philosophorum decreto impetraui. Duobus annis praeterlapsis examini rigoroso, quod dicunt, me subiecti, quo feliciter superato ab Illustri Iurisconsultorum Ordine, ut summos in utroque iure honores mihi tribuat, decenter petii.

Hunc

Hunc igitur, superato magna cum laude utroque examine, nec non defensa nuper *diff. de interruptione usucapionis ac praescriptionis* sollemni, editisque specimenibus omnibus, recens creatum Doctorem, multis nominibus valde commendabilem, *nostris* iamiam adscriptum, eaque omnia, ut par est, rite peracta fuisse, maioris fidei causa hocce programme, sigillo Collegii nostri firmato, significamus. *P. P.*
Ipso Feslo Paschato MDCLXXXIII.

LIPSIÆ

EX OFFICINA KLAVBARTHIA.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

Leipzig, Diss.; 1793

ULB Halle
004 350 43X

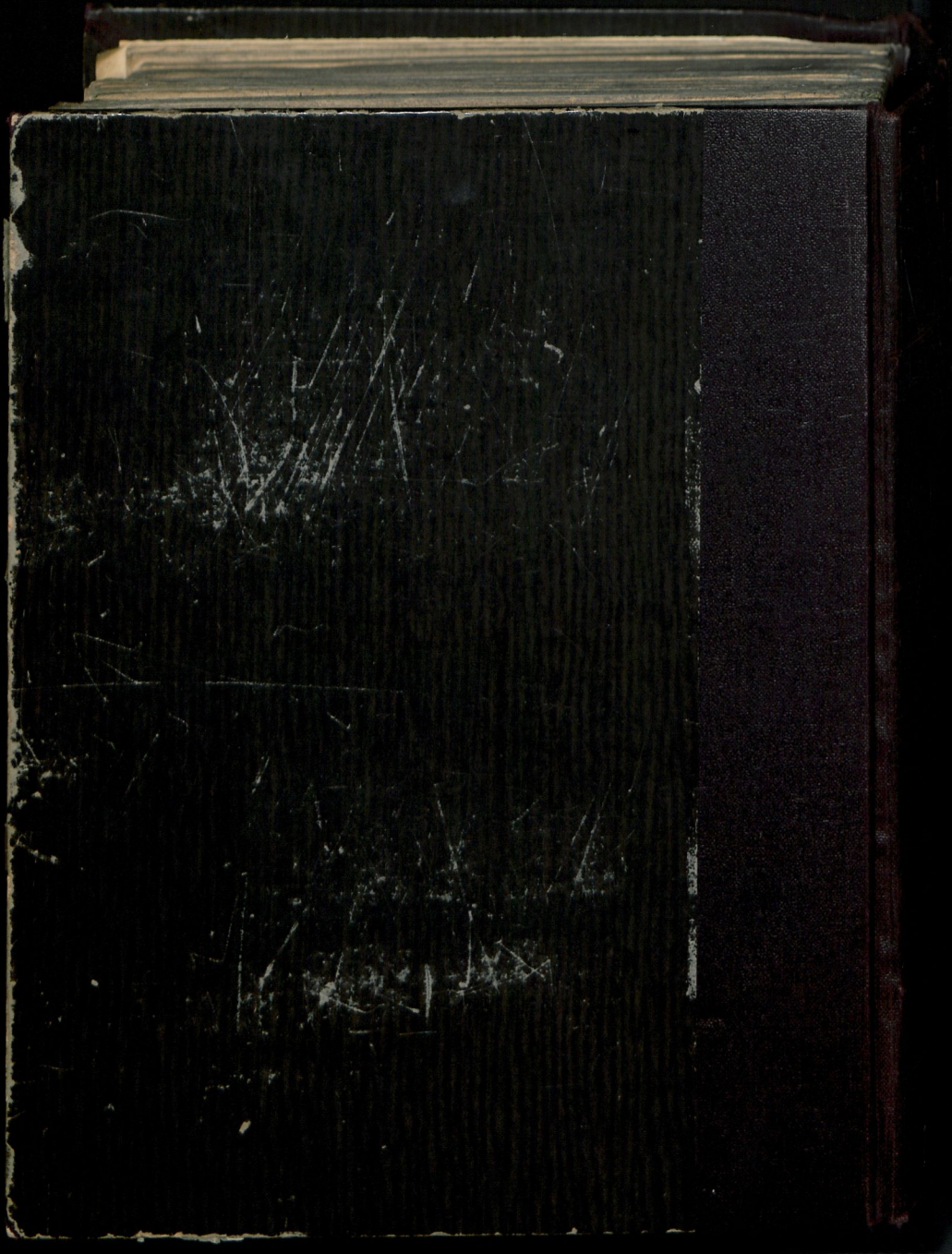
3

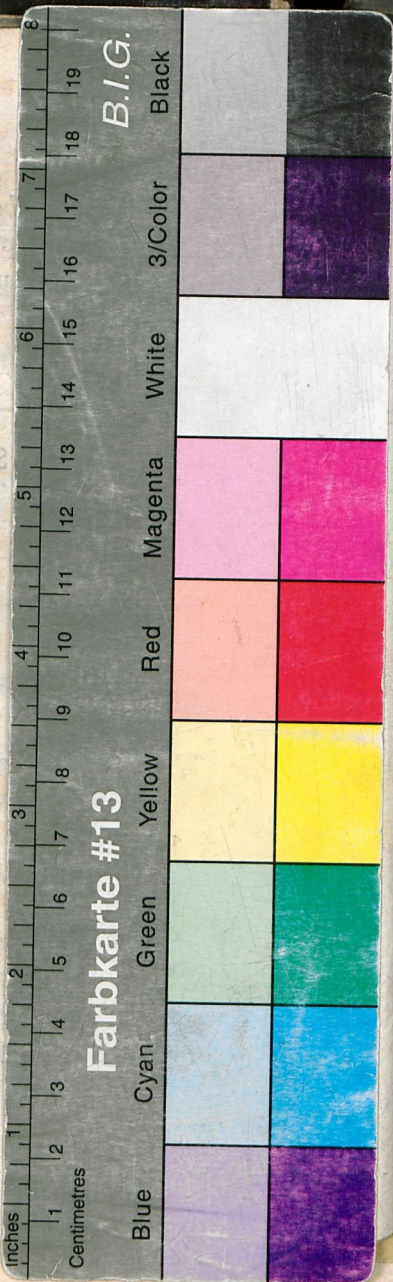

f
TA-20L

nur Stk. 6. bisher vernüft

WZP

1793, 6.
618

ORDINARIUS
SENIOR ET RELIQUI DOCTORES
FACULTATIS IURIDICAE
LIPSIENSIS
PROCANCELLARIO
IOS. LVD. ERN. PÜTTMANN
I. V. D.
CATHEDRALIS ECCLESIAE MARTISBURGENS. CANONICO CAPITVLARI
COD. PROFESSORE ORD. COLL. ICTOR. SENIORE, ACADEMIAE DECEMVIRO
SVMOS IN IVRE HONORES
CVM SPE
SVO TEMPORE LOCVM IN COLLEGIO
OBTINENDI
PRAECLARISSIMO CANDIDATO
CHRISTIANO WINCKLERO
LIPSIENSI
ARTIVM MAGISTRO ET IVRIS VTRIVSQVE BACCALAVREO
A. D. XXX. MARTII MDCCLXXXIII
COLLATOS
INDICVNT